

Таньгъчан хурдар тосхдж, босхий

Сентябрин чилгчяр, октябрин эклдартаньгъчин партийн организацд райкомсин пленумс, партийн активин болн партийн хургуд болв. Парть болн правительств мана таньгъчд кургдях донь-ноkd ямр кевяр олзлгддж йовхинь коммунистнр күүндэд, цааранднь күүцях төрмүдэн темдглцхäv.

Хальмг таньгъчин партийн организац, хярү төрскн газрун ирцхасн хальмгудиг хурдн болдгар кōдлмшт орулдж йовхин болн эднд бāāх газр-бāāринь белддж өгхин, мал-геряр тетгхин тускар зōвār кōдлмш күүцäv. Эн джил таньгъчур 9300 даву хальмг өрк-бүл нүүдж ирв.

Төрскн таньгъчурн ирцхасн хальмгуд нургьлдж эдл-ахун болн культурн тосхлтд шунм-гъа кевār орлцдж йовна. Керг олн хальмгуд—хōбчнр, малчнр, загъсчнр, тосхачнр болдж кōдлād, нерән туурулдж йовна.

Элст балгъснур 1781 өрк-бүл нүүдж ирцхаснās, 1705 өрк-бүлнь бāāх геряр тетгдв, 1707 кун кōдлмшт орв, 287 хальмг улс партийн-советск болн эдл ахун гардгч кōдлмшт тāvгдв. Иим үлгүрмүд талин райодар чигн бāāнā.

Болв, коммунистнр таньгъчин партийн организацин өмн тāvгдсн эн ик төрин тускар күүндвр кехлārн, түүнд бāāх дуту-дунд йовдлмудин тускар келдж, ик оньг-килмджән тусхацхäv.

1957 жилин февраль сарин 22-г гаргьгдсн РСФСР-н Министрмүдин Советин тогтаврар Хальмг таньгъчд мал-герән, культуран хурдар босхдж, тосгъхднь ик донь-ноkd темдг-лгдсн. Эн тогтаврт заагдсн тодрха кергс күүцāлгън—партийн организацсин дāāч төрнь болдж зогссн. Болв, райодт Элст балгъснд болсн пленумс болн партийн хургуд тер тсг-тавр хашнъгар күүцāгддж йовхинь темдглцхäv.

Äмтн бāādг гермүд бāрлгънд, культурин тосхлт келгънд, нүүдж ирцхасн äмтсиг кōдлмшт орулгънд, мал-гер бүр-цāдж авхднь нōkdән күрглгънд зōвār дуту-дунд үзгдджā-

нā. Иим йовдлин нег учрнь партийн-советск организац, предприятисин, колхозмудин, совхозмудин гардачнр улс, нүүдж ирцхасн äмтсиг хурдар кōдлмшт тāvдж, эдниг батар бүүрлүлхд оньган сулар өгч йовсна уршг болджана.

Тосхлтин программ таньгъчар йир сулар күүцāгддж йовна. Үлгүрлхд, Элст балгъсиг тосгъхд 36,6 сай арслнь мōнъгн гаргьгддж өггдснās, олзлгдснь зуг 14,1 сай арслнь. Нег үлү äмтн бāādг гермүд тосхлгън ик муугъар кегддж йовна. 16,5 минъгън квадратн метр зāātā äмтн бāādг гермүд балгъснд тосхгдхас 6,6 минъгън квадратн метр тосхгдсн бāāнā.

Балгъсна тосхлтин организац, зāрм предприятъс болн урежленъс тосхлтин зурагъан күүцāджāцхāхш. Хойрдгч тосхлтин управлень äмтн бāādг гермүд тосхлгъан зуг 31 процент күүцāдж. „1 Мая“ артель, балгъсна промкомбинат, Хальмг потребсоюзин 5-ч тосхлтин участок болн нань чигн организац, äмтн бāādг неджāгъāд чигн гер ода күртл эс бāрцхāдж. Эн предприятъсин болн организацсин гардачнр нүүдж ирцхасн äмтсд бāāх сән бāār даруд белдх зōвтā төриг күүцāлго бāāсн бийнь, балгъсна партийн комитет болн күүч-кōлсчнрин депутатнрин Советин балгъсна күүцāгч комитет теднās чанъгъар некджāцхāхш.

Юстинск, Черноземельск болн нань чигн райодар тосхлтин кōдлмш ик хашнъгар кегддж йовна. Иим болсар, ода үвлин киитн өбрддж йовх цагт, нүүдж ирцхасн улсас зōвār олн өрк-бүлмүд ду-лан, сарул сән гермүд уга-гъар үлдн гиджāнā. Болсн пленумс болн партийн хургуд эн тускар тодрха, чанъгъ заавр партийн-советск, эдл-ахун организацсин гардач ул-ст өгч, äмтиг даруд, бāāх геряр тетгх керг нег өдр чигн хооран саагдшго төр гидж неквр тāvб.

Таньгъчин партийн организацин өмн, хальмгуд төрскн-нүрн нүүдж ирджāх цагт, бāārн, хальмг кели äмтсин кадрмудиг чикār олзлх—нег

төр зогссн болдг. Нүүдж ирджāх улсин дунд медрлтā, чадмг-чидмг, кōдлмшин дам-шлтта, гардврин кōдлмшд кōд-лдж чадм улс ирсн. Эднд чикār, бāāринь олдж өглгън, эдн дундас зөрмг кевār ур-лан йовулдж, гардврин керг-үүлл орулгън—ик чинртā төр болджана. Балгъсна партийн организацар болхла эн төрт му биш оньг тāvгдснь тем-дгтā. Талин райодар чигн зō-вār олн хальмгуд гардврин кōдлмшт орулгдсн, кōдлмшāн сāāнār кедж-күүцāдж йовхнь ил.

Болв, хальмг кадрмуд олз-лгънд, тедниг уралан өбд-лүллгънā туск кōдлмшт ду-ту-дунд йовдлмуд, эндүс бāā-хиг пленумс болн партийн хургуд бас темдглцхäv

Райодар болсн пленумс, пар-тийн активс болн партийн хургуд, партъ болн прави-тельств мана таньгъчд өгчāх донь-ноkd олзлгънд бāāх дуту-дунд йовдлмудиг зөрм-гār шалгьдж илткād, цааран-дан күүцāх тодрха төрмүд темдглв. Тосхлтин кōдлмшиг сулдхл уга, улм чанъгъадж кехмн, үвлин цагиг чигн ик сāāнār тосхлтд олзлх хаалгъ урдаснь хāādж олхмн гидж заав.

Кели-äмтнā кадрмудиг эдл-ахун болн культурн тосхл-тин цуг халхарнь цааранднь зөрмгār орулхмн, эдн дунд политическ болн сургъмджин кōдлмш таслвр угагъар кех-мн, кōдлмшин дамшлт дасх-лгъна семинар бүрдāхмн гидж заагдв.

Таньгъчин партийн болн комсомольск организац багъ-чуд дунд кедг цāāлгъврин кōдлмшиг улм ясурулх, цуг багъчудиг политическ өлмād орулх, коммунизм тосхлтин тодрха керг-үүл күүцāлгънд шунмгъагар орлцулдж авх—ним төрмүд тāvгдв.

Эн болсн пленумс болн хургуд, Хальмг таньгъчин партийн организац, таньгъчин өмн бāāх ик чинртā төрмү-диг шунлтта кевār күүцāдж чадхиг бас нег медүлв.